

16 00-16

Diruiwa.

Chuana cattle breeding 32/22

1/10

Mo lehatshing ja ga etšho ja ga Matalé (Schmidts Drift) go na le kgomo tsa mehuta e le mebedi (1) Afrikander (2) kgomo tsa mebofu le tse dingwe tsa Setšwana; ke mohuta wa boraro oo.

Dikgomo tse di simologileng mo lehatshing je e bile re di bitehetseng, ke tsa Setšwana tse di khunwana tse dinaka di telele tse e keteng di ka di imêla. Tse di tona di na le nake tse di lemileng, le tse di akgêgang, gongwe di reketla hêla, di se thata mo tlhôngong. Tse dingwe di nne le dinaka tse di di gwêtlha.

Mmala o o nong o ratêga thata ke o mmududu le o mogwêba. E ne e re ha kgomo e sa ratege, e newe Melom'a tšôna wa monna kgotse wa mosadi ha e le ye namagadi. Mme batho (Batlhaping) ba rata mmala o mohunou thata kgotse o montšho. Mme re ne re tle re utlwe go twe, dikgomo ha di tšhwana tšotlhe ka mmala, di di ntlê thata.

Ga Ra-Mogorosi go no go na le dipholo tse ntšho. Mme banna-bagolo ba di rete ba re: botona jo bontšho

Dinaka boleketla,

Ha o šêba kwa morago le ko pele

O hitlhêla di tonne di kobile mangôlê.

Mme tse di namagadi go na le tse di ratwang thata; tse di phatšwana; mme e re ha di hitlha, di lelediwe molodi mme di bakiwe ka merêtô ya tšônê mme di arabe ka go lela ka moo di ratwang ka gôna.

Pele dikgomo di ne di tšhwaiwa hêla mo ditsêbeng. Matšhwaô a mangwe ke a: Batlhaping ba ne ba tšhwa mokabolô mo tsêbeng e tona mme ba tshwaa Motomolô mo go ye namagadi kgotse ye molêma.

Ba bangwe ba tšhwa lenyena le lokêkêtê. Barolong ba re ba itseng ba tšhwa Lekêkêtê kafa letšôgong je letona. Mme mongwe le mongwe o na le letšhwaô ja gagwê.

Motho yo nang le bana, o ba tshweêla matshwaô a o a ratang mme a sa tshwane le a mung a lesaka, e leng rraabônê. Ha motho (monna) a tshwaetse mosadi le bana dikgomo, ga di tšhwane

ka matšhwaô, mme leha go le jaalo di laolwa ke monna hêla, o dira ka moo a ratang ka tšôna. Ha a rata go tllhaba, o tllhaba hêla a sa kope w opê.

Jaanong dikgomo di tšhwaiwa mo diroping ka tshipi. Mme di kwalwe mo letšôgong je letona ka palô ya karolo e di agileng mo go yôna, jaake palô 1, 2, 3, jaelo jaalo. Mme ha motho a rata go tshwaa ina ja gagwe mo dikgomung, o ya go rêka tshipi, e hisang ina ja gagwê mo kgomung tsa gagwê.

Gaetšho dikgomo di ruêlwe go jewa le go lema ka tšôna le go gôga makoloi. Mme letlalô ja yônê le dirwa ditlhako le dikgôlê le diphatê le makuka; dinaka di dirwa dinaka tsa metšoko.

Le ka medihô go tlhajwa dikgomo. Kgomo e na le ditik ditlhare tse e di jang. Mme Betšwana ba itse mahulô a tšônê ka bo bôna bojang jwa motshikiri le a mangwe a tšônê a le mantsi gônê. Ditlhare tse dikgomo di di jang ke:- mohatlha, moretlwa, mosilabele le modubonoka. Ga go na ditlhare tse di bolayang dikgomo ga diô mo lehatshing ja rona ja Matalô.

Dikgomo di bolawa ke mogau le kgôrôsene, ke bojang jo bo omileng bo ese bo gole, ka go tlhoka pula. Kgôrôsene ke seboko se se nnang mo bojangyô.

3

Go bolodiwa dikgomo ka mmamošô mme di hule letsatsi jeotlhe mme maitsiboya go gôrôsiwa tse di gangwang, gape di bolodiwe di ye go fula bosigo mme e re ka mošô di e go phuthwa gore e re ka nakô ya bošupa di bolodiwe gape di itse go hula.

Dikgomo di dula kwa morakeng. Basimane ba ba kwa moraken, be tshela monate ke baa ja nebutla baa nwa a maši. Mme bogologolo ba ne ba tshela ka boima gonne ba ne ba tllhaselwa ke dibatana le magodu. Bogologolo tôte go no go nna batlhanka kwa merakeng; ba nne le banna kgotsa bana ba motse. Gongwe bana kgotsa basimane ba ne ba nna meraka ya dikgomo ka nakê ya leuba; mme e re ha leuba le hêla; mme ba ne ba itisa ka go dira malepa; jaaka morwa Modisa-Marôlê; ga se malepa, kgotsa go tllhaba ditlhamane le go nyôba dinyôba.

Lesaka ja dikgomo le agilwe ka matlhaku a mangana; mme kgôrô e tšwalwa ka mekgôrô e phakarêgilweng ha kgôrong; go railwe ka lenaka la lesaka mo mekgôrong le mo kgôrong.

Mme go seka ga nna opê yo o tsênang mo kgôrong ya lesaka, ba e se béla beng ba teng. Opê a seke a rotêla mo sakeng, gonne o upolola meraô; kgotsa opê a seka a ya ka nama, kgotsa marapô kwa sakeng gonne o tla bo a raolola merêô mme dikgomo di holotse. Mme ~~gag~~ go gongwe maši kwa merakeng a isiwe kwa gae. Mme ha go tlhajwa, go rongwa monna a yê gc lata dikgomo kwe morakeng. Mme kgôrôsane e dula mo tlhageng, mme ha kgomo e ka bo ja e a šwa. Mme ha e šule le batho ga ba kake ba e ja ba tlaa šwa le bônê.

Go tlo go isiwe basadi kwa morakeng gore ba yê go nwa masi; mme ga ba kake ba ya kwa sakeng ja dikgomo gonne go idiwa basadi go tsêna mo sekeng ke go sa itsiwe maêmô a bônê.

Mme dipôô tšônê di letleletšwe go tsêna mo dikgomung ka nakô e di letleletšweng ke baqolo ka yôna. Dikgomo tse dintsi di tsenngwa pôô tse pedi kgotsa tse tharo; mme namane tse tona dia hagalwa ha di le dintsi mme go bewe pôô mo go tse go bônwang ha di siametse bopôô.

Ha motho e kgatlhwa ke pôô ya motho yo mongwe o a e adima me e gwedise ka yône kwa ntle le go ntsha madi.

Ha dikgomo di le dimemeru di kgaogangwa le dipôô gore di seka tsa di tsholodisa. Mme Betšwana ga ba alahe dikgomo tsa bônê leha di le dimemeru. Ha dikgomo di le dimemeru di ~~êlwa~~ êlwa tlhókô gore k di seke tsa taboga thata di tlaa holotsa. Mme ha kgomo e tlaa tsala go itsiwe sentiê gore e tlaa tsala leng. Dikgwedi tsa dikgomo dia bulwa. Leha kgomo e tsale ga e thusiwe go tlhagisa namane. Ha kgomo e haretšwe mme e tlholwa ke go tsala e a bolawa. Mme ga e jowe ke banyana kgotsa basadi ba ba saleng bantšha.

Ha dikgomo di sa none di newa letšwai gore di nônê.

Go no go na le batho ba ba itseng go thusa dikgomo ha di haretšwe mme ba di nose letšwai. Kgomo e e tsetseng gangwe hêla e bidiwa moroba. E e tsetseng gabedi e bidiwa motlolêla. E e tsetseng gararo e bidiwa kgongwana. Mme e e tsetseng gantsi e

K32/22

bidiwa kgomogadi.

5 Namane ha e le gôna e tselwang e gotlhwa ka legala ja molelô mo merinining gore e tšwê mênô sentlê mme e aye sentlê. Namanyane e tlamêlwe ka go tthatlhêlwa mo sakeng le go folêgwa mo moruting wa ditlhare. Mme e rutwe gore ha go gangra e itse gore ha mma yôna a bidiwa ke leine e tlê e taboga. Mme dinamane ga di tsaee le bommatšôna, di disiwa ke basimane di le tšosi. Dinamane di hagolwa di le tonna.

Bogologolo go no go phungwa lekaba kgotsa pelesa nkô mme e tsenngwa mogala mo nkong mme go pêgwa dithoto le dijo mo go yôna. Mme pholo e e pagangwang e bidiwa pelesa. Bogologolo Betšwana ba ba ne ba sa tlhomole kgomo dikgofa ba re ga di e utlwise botlhoko.

Fôo ha e goêla dikgomo tse dimemeru e a hagolwa gonne a di tsholodisa. Dikgomo ga di kgebisiwe mo dinakeng, di lêma hêla ka moo di tlhodilweng ka gôna.

Botlhoko jo re bo itseng mo hatshing jeno jo bo bolayang dikgomo ke jwa mokôkômâlô le santlhokwe le jwe lobêthê je le rurugileng. Mme ha kgomo e bolawa ke mokôkômâlô e kgaolwa mogatla le ditsebê gore madi a tšhologê, mme e hole. Botlhoko jo bongwe jo bo tlileng jwa bolaya dikgomo ke jwa Ronopese. Ha kgomo e ka robêga e alahiwa ka thôbêga ya dikgomo. Thôbêga ke setlhare se epiwa ha hetshe ke dingaka, mme ba se sile, ba se tshele mo kgomo e gatileng gônê mme e hole. Betšwana ba tle ba loe pôô ya bônê gore e seka ya goêla dikgomo tsa ba bangwe. Gongwe ba e loe gore leha e ka di goêla di holotsê.

6 Dikgomo di tle di tlhajwe di jwe kgotsa e tlhabelwe modirô gongwe e tlhajwa ha e tuba. Go tuba ga kgomo ke ha e rutha ka mogatla ha e robotse, kgotsa e ikanya. Kgomo e tlhabêlwa kwa sakeng ke banna hêla. E tlhajwa ka thipa kaha koduôlong mme go agelediwe madi ka mogotšana mme a apewe. Ga twe ha kgomo e ikanya e tubêla mung wa yôna. Ha e rutha ka mogatla e tlhola losho mo bathung ba motse.

E kuiwa ha e setse e tšhologile madi otlhe. E buiwa ka dithipa mme e futhulwa ka metshe. Nama ya kgomo e kgaogangwa makgati a le mantsi. Ke serope, ka losêka, manyêtane, mokuwa, motsadishô, motlhana, sehuba - banna le ngati.

Seropa ke sa mung wa kgomo, losêka ke ja ngwana wa mosetsana ha a nyetšwe. Manyêtana ke mokotla wa dinôka, o apêwa ke banna kwa kgotla, go e jewe ke basadi le makgarebê. Mokuwa ke ya ngwana wa mosetsana yo o sa nyalwang. Motsadishô le pelo le ntšhotwane di apêwa ke basimane kwa sakeng. Basetsana ga ba o hiwe. Ngati e jewa ke basadi ba ba tonna hêla. Sehuba se jewa ke rraagwe mung wa kgomo. Tlhôgô ke ya kgantsadisa mosadi, malom'a - Tšônê.

Setlha ga se jewe le makgwao le bobôkô. Lobêthê lo jewa ke banna - bagolo hêla. Mogodu le mala ke tsa mosadi; mme te'le'le le diphiê di jewa ke bakgalajê le basadi-bagolo.

Dikgomo di gangwa hêla ka mosô le maitsiboya. Di gangwa ke banna le basimane kwa sakeng, mme di gangwe ka mabôgô. Kgomo e newa namane pele gore e anyê e tle e ntshê maši, mme e kotelwe ka kôtêlô mme go gangwe. Gapê e boe e rokotse gore maši a tšwê, mme e gangwe ga gapê. Mme masi a isiwa kwa lapeng kwa go bomma etšho a tshelwa bana le batho baa nwe. A mangwe a tshêlwa ka digô le makuka a jewe a le bodila, go apewe ga bogôbê jwe sebube ke ôna. Maši a tshêlwa mo go a mangwe ha a bidisiwa, mme a munwe tlhôwa.

Kgomo ha e sale tlhaga e golêgwa mo dinakeng le mautung, mme ha e rutegile e katliwa maoto hêla. Maši a a kwa sakeng ga a newe mongwe le mongwe, mme ha a le mo gae, a newa mongwe le mongwe. Maši ga a na molato opê; a newa hêla ke batho botlhe. Marapô a dikgomo gae dirwe sepê; a jewa môkô le mashetla.

7

Dinku le di Podi.

'Nku tse re di itseng thata Mafakaander le mmôfô le perasi. Nku ya Afrikander e tlhologile le Betšwana le Bakgothu. E godile thata mme e na le mogatla o motelele o mokima-kima. E ruetšwe go jewa. Letlalô ja yôna le dirwa dikobô tse di bothithô. Dinaka tse pheleu ya Afrikander di di telele di metšhophê. Mme e namagadi ga e na dinaka tse di telele. Nku ya mmôfô e bonywe mo Maburung a bogologolo. Mmôfo o na le bobôa jo bo ~~ti~~ telele jo bo bolêta, mme

ga e na mogatla o ~~maka~~ mokima, mme o tle o kgaolwe. Pheleu ya mmôfô e na le naka tse di telele tse di metshôphê. Mme e ruelwa bobôa jwa yôna le go jwa. Bobôa jwa yôna bo ratêga thata. Mmôfô ga o tshele sentlê mo hatshing ja mangana, gone a o tšhwara ka bobôa, mme o šwe ha butho ba sa o bone ka bonakô; mme ba o thusa.

O na le matlhoko a mantsi thata. Nku ya mmôfô e na le tlhoko jwa bolou tong jagase knop derms le geul siekte. Mme e bolawa ke kakašete thata. Kakašete ke setlhare se se nang le mitlwa e e tllhabang. Nku ya peresi le yôna e bonywe mo Maburung. Mme e na le mogatla o ~~maki~~ mokima o mokhutšwane. E namagadi ga e na dinaka. E tone e na le tšônê, gongwe ga e na tšônê. Peresi ga e na bobôa jo bo telele jaaka nku tse dingwe mme e mmala o mošweu ke tlhōgō e ntšho. E ruetšwe nama. Nku di dula kwa sakeng jaaka dikgomo mme tšônê ga di gangwe, e bile ga di robale kwa nageng bosigo ka go tshajwa gore diphokoje le tihatwe (thwane) di tlaa di ja.

Nku e ja bojang le mongana, le mokhu, le mokhelô, le motlhajê, le mosilabele, moretlwa, le modibonoka, bogôlô, le rapeisi, le kakašete le tshêtlhō. Mme ditlhare tse di e nōntshang ke mongana, logôlô rapeisi le bojang. Di bolawa thata ke setlhare se go tweng
8 Sekaname le dikalabue tsa makhu, le rapeisi ha e tlhoga. Nku e e sa tlhajweng ke teratshi. Teratshi ke nku e tona e bile gapê e le namagadi. Mme motho o e naya malomaagwe ha e ~~tsa~~ tšohetse kgotsa e shule. Nku ha e tšhwaiwe jaaka kgomo. E tšhwaiwa hêla mo tsêbeng eseng mo seruping. Lotšhwaô ja dinku ke:- Lošusu, lokêkêtê, mokabolo, motomolô, lonyena.

Lošusu ke go kgaola tsêbê kwa ntlheng. Lokêkêtê ke go tšhwaya matšhwaô a mantsi ka ha pele ga tsêbê - Mokabolô ke go kabola tsêbê kaha pele le kaha morago. Motomolô ke go tomola mo ntlheng ya tsêbê. Lonyena ke go gagola tsêbê kaha pele, mme e sale e akgêga. Mogagolô ke go gagola tsêbê ka legare mme e sale e le maphata. Lesaka ja dinku le agiwa ke matlhaku a mangana le mekgelô le makhu.

Dinku di bolodiswa ka mošô ha tsatsi le sena go tllhaba mme monyô o omile. Di disiwa ke basimane kwa dikgweng le kwa maropong. Gongwe dinku di isiwa morakeng le basimane go raive lesaka ka merêô ha kgôrong ya lesaka gore magodu a tšhwerêgô ha a tlile go utšwa; gapê dia kubediwa gore di seke tsa jewa ke t bophokoje. Dinku di nosiwa ka nakô ya motshegare o mogolo. Dinku di laolwa ke monna, mme leha go le jalo ngwana yo mongwe le yo mongwe o na le lotšhwaô ja gagwê.

Nku ga di ralale metse le gônê ga di ralalwe ke basadi kgotsa basetsane ba ba tsenyeng mo bosading. Di dula kwa morakeng ka nakô e telele gongwe dinyaga, gongwe mariga hêla le selemô. Di tsala gangwe hêla ka ngwaga. Mme ha di neilwe pheleu di tsala gabedi mo ngwageng. Ha dinku di tsetse gabedi mo ngwageng, ga twe di tsetse mmoêlêla.

Basimane ba moraka ba hitisa nakô ye bônê ka go tshameka malepa le go tllhaba ditlhamane le dinyôba. Ha basimane ba le kwa morakeng ba tshela monate. Ba nra maši, ba ja nama ya diphôlôhôlô.

Ba bidisa maši mme baa nwa bodila. Ha ba ke ba tllhaba nku ba sa letlêlêlwa. Ha batsadi ba batla nama, ba roma motho kwa morakeng gore a ye go raya basimane a re ba lere dinku go tle go tlhajwe. Ha nku e tllhabilwe go jewa nama, mme letlalô le šugwe le di dirwe dikobô.

Banna ga ba dire le sepê kwa morakeng. Kwanyana ga e tsemee le mma yôna ha e sale nnyenyane. Dikwanyana di tllhola mo sakeng. Mme ha di setse di godile di tšamaya le bomma-tsônê. Ha nku e haretšwe ha e tsela e a thusiwa, go gogwa kwanyana. Ha e ka šwa e haretšwe ga e jewe ke bane le batho ba ba ntšha kgotsa makau le makgarebê.

Betšwana ba re, ha nku e namagadi e e nwa morotô wa yôna e e tube mme e bolawe. Ha nku e ka ikonya ba re ya tube mme ba e bolae ba e je. Bogologolo diretlo tsa nku di ne di apêwa kwa sakeng ke banna ba di jêla gônê ba le bosi hêla ba sa he opê. Ha nku e tšhwerwe ke motlhena e sielwa letšwai mme e o latlhe.

Dinku di tllhabêlwa medihô. Gapê nku e tlhajwa ha go tlhapišwa sehihi kgotse go alahiwa ka yôna. Ha e tllhabilwe

tlhōgō e isiwa kwa ge malomê. Kidikidi e jewa ke basimane. Serope se nwa mogolwa-rrê, diphio le telele ka tsa ga mmê-mogolo le rrê-mogolo; losêka rakgadi. Selalō se jewa ke rrê. Selalō ke mokotla wa dinōka. Kwanyana e tona e hagolwa ke motho yo o itseng go wu hagola. Ha dikwanyana di le dintsi di hagolwa tšotlhe mme go sadisiwe tse dintlê go nna dipheleu. Lipholeu di bwa di le tharo kgotsa di le tlhano mo dinkung. Ha nku e rôbegile e hapiwa ka kgobata le makwati a mongana.

10 Setlha le santlhokwe ga di jewe; mme hêla santlhokwe e tle e nowe ke banna. Nku ha e jewa e kgaolwa mometšō ka thipa. Nku ha e tlhabilwe ke dikgwa ya tlhomolwa e kgwelwe ka mathe. Ha di neilwe pheleu, go itsiwe nakō e di tlaa tsalang ka yōna.

Dipodi le tšōnê di tšhwana le dinku. Dipodi di na le mebala e mentsi-ntsi, di na le mebala e mešweu le e mentšho, le e meramaga le e mengōlō, le e hihadu le e menaana, le e mekwebu, le e metlhaba, le e mehatšhwa. Dinaka tsa phōkō di di telele di metšhōphê. Dipodi di tšhwaiwa hêla jaaka dinku, ga di hisiwe mo diruping. Podi di ruetšwe go jewa ha di tlhabilwe kgotsa di šule. Podi ya kapatêrê (podi ya pholo) e tle e ntšhwe e isiwe kwa bogogadi go twe ke seōla molōra. Hamole (nku ya pholo) yōna e ntshiwa mokwele. Leseka ja dipodi le agiwa gauhi le ntlo, mme le agiwa jaaka ja dinku. Podi e ruetšwe le go gangwa. Letlalō ja yōna le dirwa phate le thari ya ngwana le kuwana ya dijō, le tlhale e e rokang ditlhako. Ditshika tsa podi di roka dikobō. Podi e ja ditlhare tse nku e di jang.

Podi ga e nontshwe ke bojang, e nontshiwa ke mongana. Fodi e ja dikalabuwa mme gongwe di tle di e bolae ha e di jele thata. Dipodi di tle di isiwe morakeng le dinku, mme di disiwe ke basimane. Di bolodiwa e sale phakêla gore di ye go hula kgojane kgotsa mwatlwana. Mme di leriwe gae ha letsatsi le tlhatlhogile di tle go gangwa. Mme go bulelwe dipotsane di anyê. Ha di sena go anya di tlhaolwe mme go bolodiwe dipodi.

Bohulō jo bo siameng jwa dipodi ke mo longaneng le mo tidimeng. Di nwa ke nakō ya motshoqare mme di gōrōtshiwe maitsiboya di tle go

gangwa gapê. Dipotsane di disywa ke basimane le tsôna. Dipotsane di disywa ke basimane le tšôna. Dipotsane di hagolwa di le malatsi a a šupileng di tsetšwe gore di akole thata. Phôkô ga e jewe, e ntshiwa mashori e newe malomê. Lipodi ha di le memeru kgotsa di dusa, ga di alahiwe, mme nakô ya go tsala e a itsiwe. Ha pod e haretse go gogiwa potsane gore e seka ya swa. Ha e gangwa e phikiwa ka leoto. Dipodi di gangwa ke basadi le basimane mme maši a tšônê a nowa ~~xxxxx~~ kwa gae ke batho botlhe.

Kapatêrê rutwa go bolotsa marêlê le go a tlhatlhêla.

Dikapatêrê di seiwa maina. Maina a tšônê ke bo:- Tuludi, Metšhôpê.

Fudi ga e alahelwe dikgoa; mme ha di e tlhabile dia tlhomolwa. Podi e tlhajwa jaaka nku mme le dinama tsa yôna di kgaogangwa jaaka ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ tsa nku. ~~xxxxx~~

Koko ga gôna opê yo o bolêlêlang tshimolôgô ya yôna. Bangwe ba re e ne e nitse e le gôna kwa tshimologong ya Betšwana. Bogologolo koko e ne e sa jewe ke bana. L sa ruêlwa sepê ha ese go ~~xxx~~ jelwa monate wa nama ya yôna hêla. E bidiwa m nonyana ya gae. Koko e agêlwa hôkô (serube kgotsa serala) ya bolôkô mme e tsalêla gônê e be e elamele gônê. Dikoko tse di itsegeng thata tsa Betšwana ke tse di tshesane tse mebala-bala. Mme di tsala thata; gapê di ja tšhake.

Mae a yôna ga a jewe ke barwetsana le makau ka ga twe a tla ba tsoseletsa. Gongwe dingake di alaha ka yôna. Dikoko ga di rutege leha go twe dia rutwa.

Dintša di ruilwe ke Betswana mme ba di rata thata. Di ruetswe go disa motho le lesaka bosigo. Gapê dia tsoma, di tšhwara dibatana le diphôlôhôlô. Di bolaya phokojê. Dintša di šêwa maina. Maina a tsôna ko a:- Alosankila, Fuôtsabônê, Loleme-Moloi, Baabua, Bantlhoile. Ntša e rutwe go disa dinku mme e ya tlotlêga.

E re ha ba e rêta ba re:-

Khunou seja marapô e nkô e metse

Themaga segwaya majê.

Ntša e tle e jesiwe setlhare se go tweng mogarola gore e nne bogale thata le mo dibataneng le mo baloing le magodu.

Gongwe ha ntša e tone e tsamaya bosigo e tle e hagolwe.

Ntšanyane ga e hagolwe.

12

Katse e ratêlwa go tshosa dinoga le go tshwara dipêba. Katse ga ena tlotlô mo Betšwaneng jaake mo Basothung. Katse ga e rekisiwe, e hiwa motho hêle. Mtša yôna e ka rekisiwa ka podi. Ga twe katse e bonywe mo makgoweng mme ga go itsiwe gore leng kgotsa kao.

Kolobê e tlile le Makgowa. Mme Betšwana ga ba e rate e bile ga ba e rue jaake podi le nku. Ba re e je mašwê. E je nôga le dilô tsotlhe. Betšwana ga ba rue sepê sa naga jaaka phuti, pela mose le tšotlhe.

ENDS 228